

RORY MILLER

ȚĂRILE ARABE , din Golful Persic

**De la regate ale deșertului
la puteri globale**

Traducere din limba engleză de Lucian Popa
Prefață de Cristian Tudor,
fost ambasador al României în Qatar

CORINT
BOOKS
—2020—

Prefață

Disputa asupra adjectivului care califică identitatea „Golfului” – Persic sau Arabic – a condus la apariția în limbajul geopolitic a unui concept, bine conturat în spațiul geografic și istoric, cunoscut sub numele de „statele din Golf”, care se referă la statele arabe din regiune: Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Kuwait, Qatar, Oman și Bahrain. Cartea reputatului profesor Rory Miller, cu titlul ei original *Desert Kingdoms to Global Powers: The Rise of the Arab Gulf*, poate trimite cititorul român spre zicerea populară: „din nisip și piatră seacă...”. *Mutatis mutandis*, ascensiunea accelerată a lumii din jurul Golfului și dezvoltarea acestor state s-au întemeiat chiar pe puterea care se află sub nisip: petrol și gaze.

Din perspectiva cunoașterii aprofundate a fenomenelor în evoluție, profesorul Rory Miller așază descrierea țărilor din Golf într-o abordare accesibilă și cititorului generalist, despre realizările și succesele monarhiilor arabe din Golf. Lucrarea începe cu prezentarea crizei globale a petrolului din 1973 și continuă examinând modul în care liderii acestor țări au depășit crizele interne cu care s-au confruntat pentru a obține stabilitate internă și pentru a dobândi influență externă. Analiza acestor vectori reprezintă, de altfel, laitmotivul lucrării lui Rory Miller și ilustrează foarte concludent acțiunile și eforturile statelor arabe din Golf, care au înțeles că pentru a supraviețui și pentru a domina au

nevoie de o combinație a celor doi factori esențiali: stabilitate internă și influență externă (*stability at home and influence abroad*).

Din perspectiva evidențierii unor fenomene importante care au marcat incontestabil evoluțiile politico-economice în zonă, analiza lui Rory Miller oferă o conceptualizare a regiunii extrem de oportună: 1) Islamismul și influența sa la nivelul lumii arabe; 2) volatilitatea prețului petrolului și modalitatea în care statele arabe din Golf au utilizat petrolul ca mijloc de influență la nivel global; 3) terorismul, cu accent pe toate etapele importante care au marcat evoluțiile regionale; 4) fenomenul *Primăverii Arabe*, cu focalizare pe contrareacția internă și la nivel regional a monarhiilor din Golf; 5) relațiile între statele arabe din Golf și rivalitățile specifice, generatoare inevitabil de instabilitate regională; 6) dinamica globală de putere și influența acesteia asupra dezvoltării statelor arabe din Golf.

Cu un stil narativ descriptiv, cartea lui Rory Miller prezintă, într-o manieră foarte cuprinzătoare, modalitatea prin care monarhiile arabe din Golf au preluat, la începutul anilor 1970, responsabilitatea pentru propriul destin național, investind veniturile în creștere, provenite din exploatarea hidrocarburilor, în programe de dezvoltare în plan intern și proiecte de afirmare externă, atât regional, cât și internațional.

În acest proces intens de dezvoltare, statele din Golf au beneficiat de o transformare socio-economică remarcabilă. Țări care acum 50 de ani nu aveau orașe sau ale căror așezări urbane aveau un nivel redus de civilizație modernă au devenit centre internaționale financiare sau hub-uri de transport la nivel global, cu o infrastructură de ultimă generație, găzduind muzee de primă clasă, evenimente culturale și sportive internaționale majore – a se vedea alegerea Qatarului pentru 2022, ca primul stat musulman care va organiza Campionatul Mondial de Fotbal.

Ritmul progresului și extinderea dezvoltării continuă să implice o multitudine de costuri și nu doar dintre cele economice.

Statele din Golf s-au confruntat cu provocări multiple, pe care profesorul Rory Miller le-a evidențiat de o manieră analitică și exhaustivă. Autorul a punctat foarte atent o serie de etape esențiale, care au definit evoluția statelor din Golf: 1) revoluția din Iran și influența exercitată asupra monarhiilor arabe din Golf; 2) războiul brutal dintre Iran și Irak din anii 1980, care, realmente, a pus sub semnul amenințării tot ceea ce obținuseră statele arabe din Golf, în deceniul precedent; 3) invazia și ocupația Kuwait-ului de către Saddam Hussein la începutul anilor 1990 și modalitatea în care statele arabe din Golf au fost afectate, dar și cum au depășit această traumă; 4) atentatele din 11 septembrie 2001 din SUA și invazia subsecventă a Irakului cu toate repercusiunile majore produse asupra climatului regional de securitate.

Așa-numita *Primăvară Arabă* a generat o serie de consecințe care s-au răspândit la nivelul întregii regiuni și au condus *inter alia* la modificarea centrului tradițional de putere al lumii arabe. Astfel, din Nordul Africii către Levant (zona Orientului Mijlociu clasic), state care, până nu de mult, dețineau influență în regiune, au ajuns în prezent să lupte pentru supraviețuire. În contrapondere cu transformările care afectau întreaga zonă, statele arabe din Golf au demonstrat, în timpul așa-numitei *Primăveri Arabe* un angajament profund față de menținerea *status quo*-ului regional. Atunci când este necesar, pentru a-și promova și proteja interesele individuale și colective, statele arabe din Golf au evidențiat hotărârea fermă de a-și asuma roluri importante în regiune în diverse domenii: militar, diplomatic, economic, umanitar sau de reconstrucție și dezvoltare. Per ansamblu, monarhiile din Golf au demonstrat că sunt statele cele mai stabile la nivelul lumii arabe, țările arabe din Golf afirmându-se drept noile puteri arabe regionale.

În acest moment, statele arabe din Golf exercită, la nivel mondial, o influență fără precedent. Ele au devenit jucători importanți la nivelul lumii arabo-islamice, dincolo de autoritatea și legitimitatea

pe care Arabia Saudită le deține din poziția sa specială, asociată Islamului. Statele arabe din Golf sunt în prezent lideri investitori pe plan global în finanțe, energie, turism, imobiliare, construcții, agricultură etc. În Occident, cu predilecție, statele arabe din Golf au investit masiv în companii de renume, în proiecte imobiliare de top, îndeosebi de tip *trophy assets*, în instituții financiare de reputație internațională, orientându-se pe achiziționarea unor branduri de top.

Aceste realizări au conferit statelor arabe din Golf recunoașterea comunității internaționale. Liderii statelor arabe din Golf, deosebit de ambițioși și competitivi, s-au simțit suficient de încrezători, încât, în timp, au încercat și au reușit să valorifice acest capital, transformând regiunea într-un punct nodal global, financiar, logistic și de transport, care unește Occidentul de Orient. Întrebarea care se pune, în contextul instabilității cronice specifice zonei, este: pot continua statele arabe din Golf, pe termen lung și nestingherit, să proiecteze putere și influență la nivel internațional?

Potrivit unor evaluări mai sceptice, există mai mulți factori care nu fac sustenabilă perpetuarea poziției de putere de care se bucură, în prezent, monarhiile arabe din Golf. Pe de o parte, acestor state le lipsesc, atât individual, cât și colectiv, atuul demografic, forța de muncă, puterea militară, ideologia, identitatea națională și regională, pentru a transforma prosperitatea care derivă din resursele energetice în influență durabilă la nivel internațional. Totodată, schimbările continue și profunde care se înregistrează pe piața volatilă internațională a energiei arată că pe termen lung această zonă va fi afectată cel mai mult, având în vedere că regiunea găzduiește peste jumătate din rezervele de petrol ale lumii și mai mult de o treime din resursele sale de gaz natural.

Toate aceste provocări sunt reale. De când au devenit state suverane, succesul țărilor din Golf, precum și legitimitatea conducătorilor lor, s-au bazat pe capacitatea acestora de a redistribui veniturile din petrol către diverse grupuri de interese și categorii

din societate, precum și pe abilitatea de a transforma surplusul provenit din energie în profit prin investiții externe. În prezent, această dinamică nu mai este posibilă la același nivel ca în trecut și este imperios necesar ca monarhiile arabe din Golf să-și diversifice economiile pentru a limita dependența de veniturile din hidrocarburi. Țări cu societăți islamice considerate foarte conservatoare, acestea întâmpină o altă provocare majoră în necesitatea ca liderii din regiune să asigure un echilibru între cei care doresc modernizare și progres și cei care se tem de pierderea culturii locale, a identității naționale și religioase și a valorilor tradiționale.

Statele din Golf se află într-una dintre cele mai periculoase regiuni din lume. Acestea sunt afectate incontestabil de turbulențele actuale provocate de crizele din Siria, Irak și Yemen, de amenințarea reprezentată de Iran și de actori nestatali precum Daesh/ISIL, care au avut de câștigat de pe urma instabilității retragerii SUA din Irak.

Cu toate acestea, profesorul Rory Miller demonstrează convingător că, în pofida forțelor și crizelor externe care remodelează întregul Orient Mijlociu, mai degrabă provocările socio-economice interne sunt cele care reprezintă cel mai mare pericol pentru statele arabe din Golf, și nu amenințările externe de securitate.

De-a lungul istoriei, statele din Golf au demonstrat un nivel ridicat de rezistență și adaptabilitate. Acestea au rezistat războiului regional, terorismului, precum și prețurilor scăzute ale petrolului, stagnării economice și crizelor societale, care reprezintă efectul secundar al unei modernizări rapide și neuniforme. Monarhiile din Golf au supraviețuit de-a lungul timpului întrucât, deși a existat o competiție acerbă între șefii de state, la final au existat puncte vitale convergente care au condus la asumarea unei platforme comune, unificatoare. Rămâne de văzut în ce măsură statele din Golf vor mai putea fi unitare și solidare, având în vedere diviziunile recente și stilul actual de conducere al unor lideri. Este foarte probabil ca, având obiective politice diferite și fiind

marcate de diviziuni, inclusiv de dorința de a se destabiliza reciproc, monarhiile arabe din Golf să nu mai dețină aceeași capacitate de a proiecta influență la nivel global.

Deocamdată, regatele din nisipuri există și prosperă, ca un triumf al puterii voinei umane, iar cartea profesorului Rory Miller și demersul foarte oportun al editurii Corint constituie un îndemn la cunoașterea mai aprofundată a unei regiuni, nu foarte îndepărtată de România și de Uniunea Europeană, care influențează, din ce în ce mai mult, lumea în care trăim.

Dr. CRISTIAN TUDOR¹

Fost ambasador al României în Qatar

¹ Opiniile și punctele de vedere exprimate aparțin exclusiv autorului și nu reprezintă poziții oficiale ale României.

Capitolul 6

Dansul șeicilor

„Capitalul se duce unde este binevenit și rămâne unde este bine tratat.”

Walter Wriston

Într-o înmiresmată seară de vară din iulie 2012, un spectacol cu laser a aprins cerul Londrei, în timp ce Orchestra Filarmonicii din Londra interpreta cu sârg o selecție de melodii clasice, făcându-le să plutească de-a lungul Tamisei. Nu era vorba despre o sărbătoare națională. Nici despre o naștere sau o nuntă regală, cu toate că din audiență făceau parte atât persoane aparținând casei regale, cât și alți demnitari. Festivitatea marca finalizarea unei clădiri. Aceasta nu era o clădire obișnuită. Era cea mai înaltă clădire din Europa, Shard, un turn artistic și luxos, înalt de șaptezeci și două de etaje, situat în inima capitalei britanice, lângă Podul Londrei. Cu mai bine de un deceniu în urmă, un dezvoltator britanic pe nume Irving Sellar propusese construirea a ceea ce el a numit „primul oraș vertical” din Europa. Pe parcursul următorilor opt ani, Sellar a dus o luptă constantă cu arhitecții, ecologiștii și grupurile comunitare locale. Planul său de a ridica o clădire uriașă deasupra unei stații de tren dintr-o zonă rezidențială, situată într-una dintre cele mai aglomerate zone din centrul Londrei, a condus la o serie de acțiuni în justiție și la audieri guvernamentale. În cele din urmă, în 2008, tocmai când se pregătea să pună piatra de temelie și să demareze construcția, criza financiară globală i-a spulberat șansele de a găsi

fonduri pentru a finanța un proiect atât de riscant. Visul său a fost salvat doar atunci când s-a implicat guvernul din Qatar, preluând 80% din acționariatul proiectului și oferind astfel asigurări că Sellar deținea sprijinul financiar necesar pentru a da viață viziunii pe care o avea în legătură cu Shard.

Acest „oraș vertical” din centrul Londrei a fost finalizat patru ani mai târziu. Odată lansat, a servit ca punct de reper și a constituit o amintire puternică pentru toți cei care au trecut pe lângă el ori l-au privit din alte zone ale orașului, așa că Golful Persic, care găzduiește doar 1% din populația lumii, își investise cu succes resursele financiare într-o prezență fizică proeminentă din inima lumii occidentale. Realizarea a fost cu atât mai impresionantă cu cât Qatarul a preluat finanțarea acestui proiect extrem de ambițios și costisitor pe parcursul unei perioade de patru ani în care piețele financiare mondiale s-au confruntat cu o criză, economiile occidentale luptându-se pentru a se menține pe linia de plutire. Aceste aproape calamități au fost declanșate inițial de criza creditelor ipotecare cu grad mare de risc de pe piața imobiliară din Statele Unite. O criză care s-a agravat, fiind influențată de prețurile ridicate ale petrolului, de scăderea valorii dolarului, de creșterea inflației și de uluitorul faliment al firmei de servicii financiare globale Lehman Brothers, la jumătatea lunii septembrie 2008. Domnea panica și se prevedea că în curând avea să se dezlănțuie o apocalipsă financiară. Dominique Strauss-Kahn, șeful Fondului Monetar Internațional, care avea să fie implicat în scurt timp într-un scandal, a prezis chiar o „Mare Depresiune”¹ care ar fi dus la dispariția a cincizeci de milioane de locuri de muncă în întreaga lume.

La sfârșitul lunii octombrie 2008, în încercarea de a preveni astfel de evenimente catastrofale, patruzeci și trei de lideri asiatici și europeni s-au reunit la Beijing pentru o întâlnire de două zile. Câteva săptămâni mai târziu, președintele George W. Bush a găzduit la Washington, DC, o întâlnire la vârf a Grupului celor douăzeci de miniștri de Finanțe și guvernatorilor băncilor centrale (G20).

¹ Reuters, 2 aprilie 2009.

Propunerea inițială de a convoca această întâlnire a celor mai mari douăzeci de economii ale lumii fusese făcută de liderii europeni. Statele Unite și-au dat acordul și au acceptat să servească drept gazdă. Participanții nu au căzut de acord asupra multor chestiuni, inclusiv cu cine era responsabil pentru criză, dar a existat un consens cu privire la o serie de aspecte-cheie legate de ceea ce trebuia făcut pentru a o remedia. Toți au fost de acord, de exemplu, cu faptul că era vital ca șubredul sistem bancar să fie sprijinit foarte repede, și că realizarea acestui pas avea să necesite într-o primă fază 750 miliarde de dolari, costurile urmând să ajungă în cele din urmă la trilioane de dolari. Liderii mondiali au convenit, de asemenea, asupra unui alt punct, și anume că țările bogate în zăcăminte de țiței și gaze naturale din Golful Persic aveau să joace un rol esențial în prevenirea unei crize financiare globale, prin cumpărarea de active și prin realizarea de investiții în economiile aflate în suferință din întreaga lume dezvoltată.

În timp ce Occidentul începea să-și dea seama de gravitatea crizei economice cu care se confrunta în 2008, prețul petrolului atinsese 100 de dolari americani barilul. Până în iulie, crescuse la 147 de dolari americani, îmbogățind în continuare Golful Persic, care deținea aproximativ 45% din totalul activelor fondurilor de investiții globale. Un studiu realizat de Consiliul pentru Relații Externe din New York a estimat că în 2008, când majoritatea țărilor au fost nevoite să se confrunte cu criza economică, producătorii de petrol din Golf au avut un venit total de 300 de miliarde de dolari americani. Estimările din alte surse au fost chiar mai ridicate, plasând veniturile din petrol ale țărilor din cadrul GCC la năucitoarea cifră de 575 de miliarde de dolari americani, o creștere de 400 miliarde față de veniturile din 2003¹. Era irelevant care dintre estimări erau mai corecte, cele mai mici sau mai mari erau corecte.

¹ Brad Setser și Rachel Ziemba, „GCC Sovereign Funds Reversal of Fortune”, în *Council on Foreign Relations Working Paper* (ianuarie 2009); a se vedea Onn Winckler, „Can the GCC Weather the Economic Meltdown?”, în *Middle East Quarterly*, vol. 17, nr. 3 (vara 2010), pp. 51–61.

Statele din Golf aveau rezerve masive de numerar la dispoziție, între 1,5 și 2,5 trilioane de dolari americani, potrivit Trezoreriei Statelor Unite. Arabia Saudită începuse deceniul cu un mare dezavantaj economic, fiind puternic îndatorată și pierzând poziția dominantă pe piețele petrolului. În momentul crizei economice globale, cu mai puțin de un deceniu mai târziu, veniturile depășeau cheltuielile cu marjele cele mai ridicate, în 2010 având cel mai mare excedent de numerar din istoria regatului. Chiar și Omanul, în mod tradițional statul membru al GCC cu cele mai mici venituri pe cap de locuitor, a înregistrat o creștere cu 50% a veniturilor din energie în anii care au precedat criza mondială.

Funcționarii însărcinați cu prevenirea posibilului colaps al modelului economic occidental au explorat acum modul în care aceste „oaze de lichidități” din Golf¹, așa cum le-a numit fostul secretar al trezoreriei Statelor Unite, John W. Snow, ar putea juca un rol în rezolvarea crizei fără precedent. Înainte de reuniunea G-20 din noiembrie, de la Washington, înalți oficiali occidentali, precum Robert M. Kimmitt, Trezorierul Statelor Unite, au vizitat Golful pentru a informa liderii regionali cu privire la reuniunea viitoare, pentru a coordona acțiunile ulterioare și pentru a aborda rolul fondurilor suverane în combaterea crizei financiare. Kimmitt publicase un articol larg dezbătut în numărul din ianuarie 2008 al prestigiosului ziar politic *Foreign Affairs* în care a prezentat strategii de investiții ale fondurilor suverane într-o lumină pozitivă². Acest lucru i-a câștigat o mare bunăvoință în timpul călătoriei sale în Golf. El a beneficiat, de asemenea, și de faptul că, așa cum se arată în ultimul capitol, în ciuda chestiunii operatorului portuar global din Dubai, administrația Bush mizase pe o susținere mult mai puternică a fondurilor de investiții din Golf decât guvernele altor economii occidentale majore. În timpul vizitei sale, Kimmitt a promis

¹ *Gulf News*, 19 ianuarie 2008.

² Robert M. Kimmitt, „Public Footprints in Private Markets: Sovereign Wealth Funds and the World Economy”, în *Foreign Affairs*, vol. 87, nr. 1 (ianuarie–februarie 2008), pp. 119–130.

statelor din Golf că se puteau aștepta la un tratament mult mai bun decât cel de care avuseseră parte în timpul chestiunii respective, cu câțiva ani în urmă. Statele Unite, a explicat el, învățaseră mult din controversa din 2006, iar investitorii din Golf ar fi descoperit că „multe se schimbaseră, și se schimbaseră în bine”¹.

O serie de bancheri occidentali, autorități de reglementare și politicieni erau convinși că fondurile suverane erau, în mod inerent, „scutite de riscuri” și că această tendință le făcea puțin probabile să sară în „trenul salvator”. În schimb, au susținut ei, aceste vehicule de investiții ar putea deveni „extrem de sigure” atunci când se vor mai liniști lucrurile. Opinia părea că este susținută de declarațiile unor personaje de seamă din Golf. „Nava noastră se deplasează într-un ritm mai lent”, a explicat guvernatorul băncii centrale din Bahrain, „pentru a evita turbulențele din largul mării”². Mulți alții au respins o asemenea evaluare. Ei credeau că guvernele din Golf aveau să-și folosească fondurile suverane și alte instrumente de investiții pentru a deveni creditori „de primă mână” și că acest lucru avea să umple vidul provocat de contracția economiei mondiale. Henry Paulson, succesorul lui Snow în cadrul Trezoreriei Statelor Unite, a susținut că respectiva criză le oferea statelor din Golf o „oportunitate istorică de a face investiții în țări străine”. Vorbind la o conferință de presă din Dubai, la sfârșitul lunii octombrie 2008, într-un moment în care Statele Unite căutau sprijin financiar în Golf pentru a-și salva industria auto aflată în suferință, adjunctul lui Paulson la Trezorerie, Kimmitt, a oferit o explicație diferită în privința rolului pe care l-ar fi putut juca Golful Persic. Statele membre ale GCC, a susținut el, fuseseră nevoite să se implice în salvarea economiei globale pentru că ceea ce se întâmplase avusese „ramificații pentru toate țările”, nu numai pentru cele din Occident³.

¹ *Financial Times*, 29 octombrie 2008.

² *The Economist*, 24 ianuarie 2009 și 3 decembrie 2009.

³ *New York Times*, 14 octombrie 2008; Winckler, *Can the GCC Weather the Economic Meltdown?*; *Gulf News*, 28 octombrie 2008.

Cuprins

<i>Prefață</i>	5
<i>Introducere – Descoperirea paradisului</i>	13
Capitolul 1 – <i>Pentru un baril în plus</i>	41
Capitolul 2 – <i>De veghe-n regiune</i>	86
Capitolul 3 – <i>Tax americana</i>	132
Capitolul 4 – <i>Păzitorul fratelui tău</i>	179
Capitolul 5 – <i>Petrecere în grup</i>	222
Capitolul 6 – <i>Dansul șeicilor</i>	269
Capitolul 7 – <i>Legitimă apărare</i>	314
Capitolul 8 – <i>Schimbarea adusă de petrol</i>	356
Capitolul 9 – <i>Divizați, noi dăinuim</i>	399
Capitolul 10 – <i>Placa turnantă</i>	444
Concluzie – <i>(In)capacitate</i>	487
<i>Mulțumiri</i>	501
<i>Bibliografie</i>	503
<i>Index</i>	513